

О. О. Медведенко¹аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ

В статті розкрито розуміння дефініції «сталий розвиток» та зазначено його основні складові частини: економічна, соціальна та екологічна. Визначено, що сталий розвиток є людиноцентриською концепцією, яка спрямована на покращення рівня життя в рамках тривалої здатності екосистеми задовольнити всі людські потреби. У статті досліджуються теоретичні підходи до визначення механізмів державного управління сталим розвитком, зокрема акцентується увага на різних концептуальних моделях, що дозволяють ефективно інтегрувати економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку. Описано основні механізми, через які держава може здійснювати управління сталим розвитком на національному та міжнародному рівнях, включаючи нормативно-правові, економічні, інституційні та інформаційно-аналітичні інструменти. Окремо розглядаються механізми: політичний, партнерський, моніторингово-оціночний, що зумовлені глобальними змінами в економіці та в політичному середовищі країни.

Детально розкрито нормативно-правовий механізм сталого розвитку, що представляє собою систему законодавчих актів, нормативних документів, стандартів та інших правових інструментів, які визначають правові основи, правила та зобов'язання для реалізації принципів сталого розвитку. Серед основних складових економічного механізму державного управління сталим розвитком виділено податкову політику, ціноутворення на ресурси, інвестиції в інновації.

Підкреслено необхідність комплексного підходу до управління сталим розвитком, що передбачає поєднання теоретичних знань та практичних інструментів для забезпечення балансу між соціальними, економічними та екологічними інтересами в умовах глобальних змін.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних підходів до визначення механізмів державного управління сталим розвитком.

Ключові слова: сталий розвиток, державне управління, механізми управління, нормативно-правове забезпечення, економічний механізм, інформаційно-аналітичний механізм.

Постановка проблеми. У сучасному світі сталий розвиток став важливою глобальною метою, що охоплює не лише економічні, а й соціальні та екологічні аспекти розвитку. Одним із ключових завдань для держав є розробка та впровадження ефективних механізмів управління сталим розвитком, здатних забезпечити баланс між потребами теперішнього покоління і здатністю майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Однак, незважаючи на проголошені принципи сталого розвитку на міжнародному рівні, реальне впровадження сталих практик на національному і локальному рівнях залишається складним і багатогранним процесом.

У цьому контексті важливо визначити та теоретично обґрунтувати механізми державного управління сталим розвитком, які повинні включати систему взаємопов'язаних інструментів, стратегій та політик. Проблема полягає в недостатньому розумінні цих механізмів на теоретичному рівні, їх ефективності та здатності забезпечити інтеграцію економічних, соціальних і екологічних вимог в практичне управління.

Необхідно розглянути різноманітні теоретичні підходи до визначення механізмів державного управління сталим розвитком, таких як системний, інституційний, економічний та партнерський підходи, а також з'ясувати роль законодавчої, організаційної та інформаційної інфраструктури в реалізації політики сталого розвитку. Отже, необхідне глибоке теоретичне

¹ Медведенко Олександр Олексійович

осмислення механізмів державного управління сталим розвитком, що дозволить забезпечити ефективне поєднання економічних, екологічних та соціальних аспектів на всіх рівнях державного управління та гарантувати сталий розвиток на довгострокову перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні досить популярним та актуальним є дослідження науковцями питань пов'язаних з механізмами державного управління, серед таких вчених можна відмітити : О. Амосова, Г. Атаманчука, В. Бакуменка, О. Лазора, В. Малиновського, Н. Нижника, О. Оболенського, О. Федорчака та інших. Вченими детально розглядається поняття, зміст, складові механізмів, їх класифікація тощо. Проблемні питання державного управління у контексті сталого розвитку, досліджували такі науковці, як: В. Авер'янов, Г. Астапова, Ю. Ковасюк, Н. Нижник, Ю. Сурмін, Ю. Тихомиров та інші.

Механізми державного управління сталим розвитком досліджувалися вченими К. Боднар, Н. Медловською, О. Яценко як на державному так і на регіональному рівні. Разом з тим досліджувалися механізми державного управління сталим розвитком в контексті окремих галузей та з врахуванням інновацій в розвитку економіки. Так, зокрема Латинін М. та Біловицька Ю. узагальнюють теоретичні підходи щодо функціонування механізмів державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки в Україні, О. Сизоненко розглядає механізми державного управління сталим розвитком територій. Однак враховуючи глобальні зміни сучасності, досить стрімкий розвиток інформаційного середовища питання формування дієвих механізмів управління сталим розвитком на державному рівні і визначення його складових потребує більш детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні підходи до визначення механізмів державного управління сталим розвитком охоплюють різні концепції, які дозволяють зрозуміти, як держава повинна організовувати і реалізовувати політику сталого розвитку через ефективні механізми управління.

Перш ніж розглядати механізми державного управління сталим розвитком варто розглянути поняття «сталого розвитку», яке визначено як розвиток суспільства, за якого задоволення потреб сучасних поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Таке визначення було

вперше використано у 1987 р. Всесвітньою комісією з довкілля та розвитку у звіті голови Міжнародної комісії з довкілля, прем'єр-міністром Норвегії, гро Харлема Брунтланд, під назвою «Наше спільне майбутнє» [8]. Основною ідеєю сталого розвитку є баланс між трьома основними аспектами: економічним, соціальним і екологічним. Сталий розвиток не означає лише економічне зростання, а передбачає збалансоване поліпшення життя людей з одночасним збереженням природних ресурсів і екосистем для майбутніх поколінь. Тобто, сталий розвиток – людиноцентриська концепція, яка спрямована на покращення рівня життя в рамках тривалої здатності екосистеми задовольнити всі людські потреби. Тому сталий розвиток є основою для вирішення ключових глобальних проблем (бідності та голоду, зміни клімату, водопостачання та санітарії, енергетики, урбанізації тощо).

Розглядаючи сталий розвиток як концепцію, можна визначити його складові:

- економічний аспект – забезпечення економічного зростання, яке не виснажує природні ресурси і не створює надмірних навантажень на екосистеми. Включає розвиток ефективних і чистих технологій, підтримку інновацій, а також досягнення економічної стабільності і зниження бідності;

- соціальний аспект – забезпечення соціальної рівності, доступу до освіти, медичних послуг і базових потреб, а також сприяння справедливому розподілу ресурсів і можливостей для всіх верств населення. Це також включає захист прав людини, сприяння культурному розвитку та підвищення якості життя;

- екологічний аспект – збереження природних ресурсів, біорізноманіття, зменшення забруднення навколишнього середовища, боротьба зі зміною клімату і раціональне використання природних ресурсів для забезпечення їхнього відновлення та сталого використання.

Конкретні напрями забезпечення сталого розвитку територіальних одиниць різних рівнів (державний, регіональний, територіальний тощо) потребують упровадження відповідних механізмів управління. У науковій літературі поняття «механізм управління» є досить широко вживаним та має різні трактування. Взагалі поняття «механізм» вживається у переносному значенні та означає «внутрішню будову, систему чого-небудь» [9]. Сталий розвиток полягає у поєднанні видобутку людських ресурсів з метою комерційного виробництва приватних

товарів та збереження спроможності природних територій доставляти колективні блага щодо екологічних та рекреаційних інтересів [2, с. 34].

З метою з'ясування, які інструменти можуть застосовуватись державою для забезпечення сталого розвитку, доцільно дати визначення механізму державного управління сталим розвитком регіонів. Його можна розглядати як систему організаційних, інституційних, технологічних та інформаційних засобів, які використовуються державою для забезпечення ефективного та екологічно сталого розвитку. Останнім часом все більше ризиків дослідники пов'язують з людським фактором. Одним з прикладів є розробка інструментарію протистояння гібридним загрозам, як таким що здатні порушити національну безпеку, оскільки основною метою гібридних атак частіше є чинення впливу на ключових осіб [10, с. 65], які приймають рішення у системі державного управління, зокрема при реалізації стратегії розвитку регіонів.

Ряд науковців в своїх працях розглядали дефініцію «механізм державного управління» як: систему; сукупність засобів; стимули; організацію управлінського впливу тощо.

На думку В. Малиновського механізми державного управління це сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління [4]. В. Бакуменко та В. Князев характеризують механізми державного управління як практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей [3]. О. Оболенський характеризує механізм сучасної держави, як систему органів державної влади та місцевого самоврядування, просякнуту єдиними, законодавчо закріпленими принципами (загальними, що належать до механізму держави в цілому і частковими, дія яких поширюється лише на окремі ланки державного механізму, певні органи або групи органів), засновану на розподілі влади і наявності необхідних матеріальних придатків, систему, яка виконує завдання і функції держави або забезпечує їх виконання [5].

Механізми державного управління сталим розвитком включають різноманітні інструменти, стратегії та інституційні структури, що

забезпечують реалізацію принципів сталого розвитку на різних рівнях. Це забезпечення балансу між економічними, соціальними та екологічними інтересами через комплексні, ефективні та довгострокові рішення. Серед механізмів, що використовуються в державному управлінні сталим розвитком можна зазначити наступні:

- нормативно-правовий включає закони, постанови, нормативно-правові акти та інші документи, що регулюють питання сталого розвитку. Він визначає обов'язкові вимоги для державних органів, бізнесу та громадян;

- економічний – спрямований на стимулювання сталого економічного розвитку за допомогою ринкових і державних інструментів;

- інституційний – визначає організаційно-інституційну складову, до якої відносяться органи і структури, які забезпечують координацію, впровадження і моніторинг політик і стратегій сталого розвитку;

- інформаційно-аналітичний механізм сприяє збору, аналізу та розповсюдженню інформації про стан навколишнього середовища, соціальні показники, економічні тенденції для прийняття обґрунтованих рішень.

Крім зазначених механізмів державного управління сталим розвитком можна розглядати також : *політичний*, що включає процеси прийняття політичних рішень, координації і залучення зацікавлених сторін до формування політики сталого розвитку; *партнерський*, що передбачає залучення приватного сектора, громадських організацій, наукових установ та міжнародних партнерів до реалізації стратегій сталого розвитку; *моніторингово-оціночний*, який спрямований на постійний процес моніторингу та оцінки ефективності державних політик та програм у сфері сталого розвитку.

Нормативно-правовий механізм сталого розвитку представляє собою систему законодавчих актів, нормативних документів, стандартів та інших правових інструментів, які визначають правові основи, правила та зобов'язання для реалізації принципів сталого розвитку. Цей механізм забезпечує правову основу для інтеграції економічних, соціальних і екологічних аспектів сталого розвитку на рівні держави, регіонів та міжнародного співробітництва. Метою нормативно-правового механізму є створення правового середовища, яке сприяє ефективному використанню ресурсів, охороні навколишнього середовища, забезпеченню соціальної рівності,

а також підтримці сталого економічного розвитку. Він забезпечує реалізацію міжнародних стандартів сталого розвитку на національному та локальному рівнях.

Нормативно-правовий механізм включає також регулювання та контроль за виконанням нормативних вимог шляхом визначення гранично допустимих норм забруднення повітря, води, ґрунтів, а також стандартів для енергетичної та ресурсної ефективності; перевірки підприємств на відповідність екологічним та соціальним стандартам, а також контроль за ефективністю виконання програм сталого розвитку тощо.

Крім чинних норм вітчизняного законодавства нормативно-правовий механізм включає міжнародні угоди та зобов'язання оскільки сталий розвиток є глобальною проблемою. До таких угод відносяться: Паризька угода щодо зміни клімату (2015), яка зобов'язує держави скорочувати викиди парникових газів; цілі сталого розвитку ООН (SDGs), що включають 17 глобальних цілей, серед яких викорінення бідності, забезпечення чистої води, боротьба зі зміною клімату; міжнародні правові документи, що сприяють збереженню природних екосистем і біорізноманіття тощо.

Економічний механізм державного управління сталим розвитком представляє собою сукупність інструментів, методів, організаційних структур та політик, спрямованих на забезпечення балансування економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної сталості в процесі розвитку. Зазначений механізм передбачає інтеграцію економічних, соціальних і екологічних аспектів у процеси планування та реалізації економічної діяльності. Серед основних складових економічного механізму сталого розвитку можна відмітити: податкову політику, яка визначає запровадження "зеленої" податкової політики та має наміри стимулювання підприємств до екологічно чистих технологій; ціноутворення на ресурси, а саме, забезпечення реальної вартості природних ресурсів через механізми ринкового ціноутворення, зокрема вуглецеві податки або системи торгівлі викидами; інвестиції в інновації, тобто, сприяння фінансуванню досліджень та технологічних інновацій, що сприяють збереженню довкілля та економічному зростанню.

Крім зазначених вище механізмів важко в сучасних умовах переоцінити роль інформаційно-аналітичного механізму, що представляє собою систему, яка забезпечує ефективне

збирання, обробку, аналіз та використання інформації для прийняття обґрунтованих рішень на всіх етапах планування, реалізації та оцінки політик сталого розвитку. Він включає в себе методи, інструменти та технології для збору, аналізу та оцінки даних, що стосуються економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку, а також забезпечує інтеграцію цих даних у процес управління на різних рівнях (національному, регіональному, місцевому).

Можна зауважити, що без доступу до якісної та актуальної інформації важко приймати обґрунтовані рішення, що враховують екологічні, економічні та соціальні потреби. Інформаційно-аналітичний механізм дозволяє своєчасно виявляти проблеми, що виникають в процесі реалізації політик, та коригувати їх для досягнення сталого розвитку. Цей механізм дозволяє систематично оцінювати прогрес у реалізації цілей сталого розвитку, виявляти прогалини та напрацьовувати рекомендації для удосконалення стратегій.

Висновки та пропозиції. Механізми державного управління сталим розвитком мають бути комплексними, гнучкими та спрямованими на інтеграцію всіх аспектів суспільного життя. Вони повинні забезпечити взаємодію між різними рівнями влади, секторів економіки та соціальних груп, що гарантує ефективне досягнення сталого розвитку на національному та глобальному рівнях.

У рамках дослідження теоретичних підходів до визначення механізмів державного управління сталим розвитком було проаналізовано основні концептуальні підходи, що забезпечують ефективне впровадження принципів сталого розвитку на державному рівні. Виявлено, що механізми державного управління сталим розвитком є багатогранними і включають як економічні, соціальні, так і екологічні аспекти, що взаємодіють між собою у процесі забезпечення довгострокової стабільності та гармонії в суспільстві.

Одним із основних аспектів є необхідність інтеграції сталого розвитку у всі сфери державного управління, що передбачає створення ефективних інституційних структур, розвиток систем моніторингу, оцінки та звітності. Важливими елементами є розробка відповідних законодавчих актів, що регулюють відносини в рамках сталого розвитку, а також застосування інноваційних економічних і соціальних інструментів для стимулювання сталих змін.

Загалом для забезпечення розвитку країни за принципом сталості необхідно дотримуватися

системного підходу та активної співпраці між різними рівнями влади, громадянським суспільством та бізнесом. Для досягнення ефективних результатів важливо забезпечити інформаційну прозорість, сприяти розвитку інновацій, а також активно залучати громадян до процесу ухвалення рішень.

Механізми державного управління сталим розвитком охоплюють багатогранний комплекс інструментів і підходів, які допомагають інтегрувати сталий розвиток у всі сфери суспільного життя. Для досягнення сталого розвитку необхідна чітка координація на всіх рівнях управління, активне залучення різних акторів (урядів, бізнесу, громадськості, міжнародних партнерів) та постійна оцінка результатів і ефективності заходів.

Список використаної літератури:

1. Боднар К. В. Механізм державного управління сталим розвитком регіонів. Державне будівництво. 2023. № 2 (34). С. 150–161. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-12>
2. Дзюндзюк В. Б., Жидков К. С. Місцеві управлінські мережі як чинник сталого розвитку. Державне будівництво. 2022. № 1(31). С. 33–45. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-1-03>
3. Державне управління : словник-довідник / уклад : В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін. ; заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – Київ : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
4. Малиновський в.я. державне управління: навчальний посібник. – вид. 2-ге, доп. та перероб. – К.: атіка, 2003. – 576 с.
5. Оболенський О.Ю. Державна служба України: реалізація системних поглядів щодо організації та функціонування: Монографія. Хмельницький: Поділля, 1998. 294 с.
6. Сизоненко О. Теоретичні підходи до формування механізмів державного управління сталим розвитком територій. *Молодий вчений*, Вип.11 (63), 2018. С. 987-992. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3633>
7. Стрільчук В.А. Теоретичні підходи до визначення концепту «сталий розвиток» у праві: критичний аналіз. *Юридичний науковий журнал*. № 2, 2017. С. 28-31.
8. Попович Ю.Д. Передумови впровадження концепції сталого розвитку органами місцевого самоврядування в Україні. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apdup/2011_2/2-5-21.pdf
9. Федорчак. Класифікація механізмів державного управління. *науковий вісник. «демократичне врядування»*. – 2008. – вип. 1.
10. Хряпинський А. П. Сфери впливу та інструменти реалізації гібридних загроз: моделі та механізми. Державне будівництво. 2022. № 2(32). С. 60–67. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2022-2-06>

Medvedenko O. O. Theoretical approaches to determining mechanisms of state management of sustainable development

The article reveals the understanding of the definition of "sustainable development" and indicates its main components: economic, social and environmental. It is determined that sustainable development is a human-centered concept aimed at improving the standard of living within the framework of the long-term ability of the ecosystem to satisfy all human needs. The article explores theoretical approaches to determining the mechanisms of state management of sustainable development, in particular, it focuses on various conceptual models that allow for the effective integration of economic, social and environmental aspects of sustainable development. The main mechanisms through which the state can manage sustainable development at the national and international levels are described, including regulatory, economic, institutional and information and analytical tools. The following mechanisms are considered separately: political, partnership, monitoring and evaluation, which are due to global changes in the economy and political environment of the country.

The regulatory and legal mechanism of sustainable development is disclosed in detail, which is a system of legislative acts, regulatory documents, standards and other legal instruments that define the legal framework, rules and obligations for the implementation of the principles of sustainable development. Among the main components of the economic mechanism of state management of sustainable development, tax policy, pricing of resources, investments in innovations are highlighted.

The need for a comprehensive approach to sustainable development management is emphasized, which involves a combination of theoretical knowledge and practical tools to ensure a balance between social, economic and environmental interests in the context of global changes.

The purpose of the article is to generalize theoretical approaches to determining the mechanisms of state management of sustainable development.

Key words: sustainable development, state management, management mechanisms, regulatory and legal support, economic mechanism, information and analytical mechanism.